

ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈАТА НА ЕВРОПСКИТЕ АРМИИ И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ РЕЗЕРВНИОТ СОСТАВ

Крајка содржина

Зајадниите анализичари смејаат дека за стабилноста на Европa нема закани од надворешна агресија и избивање на оштита војна, иуку ојасност се регионалниите конфликти, етнички судири, организираниот криминал, терористички напади, илегална трговија со воена технологија и слично. Новите облици на загрозување на безбедноста на државите, бараат и нови облици на обука во вооружените сили кои ќе соодветствуваат на колективните напори за сировствена заштита на таквите загрозувања. Тоа значи дека на европските држави им се потребни единици за брза интервенција, мобилност на боитеето, обучен и оремен персонал за широк спектар на сценарија од мировна операција до воена, како и логистичка самостојност. Решението на безбедносните проблеми во 21 век е во професионалната армија. Современите мирновременски услови на работење, добрите односи меѓу народите, а пред сè, меѓу соседите, доведуваат до тоа и малиите земји, во услови на релативен мир и намалени ризици од евентуален напад од надвор, повеќе внимание да му посветат на пресидуирањето на сојствените војски. За малиите земји, особено посиромашните голем проблем се прошиоциите, така што земјите кои може да имаат големи воено – обврзнички организации, финансиски може да си дозволат мали професионални сили кои ќе бидат добро омени и обучени. Економската моќ на државата ги одредува повеќето параметри на оштестивото, па и одбраната, а голем дел од земјите во Европa од промените излегоа со тежки последици по нивната економија што се рефлектира и на одбранбената моќ. Колективната одбрана прошио овие и други загрозувања, ги вклучува и малиите земји и оние со послаба економска моќ, кои исто така прават напори да ги трансформираат своите воени организации за истите да може да одговорат на новите предизвици. Иако во професионализирањето на армиите предичат поразвиените држави, посебно членките на НАТО, поради своите развиени технолошко – воени комплекси, намалувањето на воените обврзници и зголемениот степен на професионални војници и во помалите демократски држави не е за заштитување.

Клучни зборови: ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА, РЕЗЕРВЕН СОСТАВ, МОДЕЛ, ОДБРАНБЕНА МОЌ

Вовед

Кризата на легитимитетот на европските армии во последните неколку децении ќе доведе до нивна професионализација. Ова пак доведува до намалување на извршителите војници на отслужување на воен рок, скратување на воената обука на регрутите, т.е. нејзино сведување само на неопходниот минимум за стекнување на основни знаења. Секако дека професионализацијата ќе створи тесна база на обучени луѓе во резерва, бидејќи бројот на воени обврзници кои ја поминале обуката ќе биде далеку помал, а поради краткото траење на обуката, дури и оние кои ја поминале, ќе мора да го обновуваат своето знаење преку учество на воени вежби. Затоа, земјите кои преоѓаат на професионалниот модел на пополнување на своите армии, прашањето на обучениот резервен состав и прашањата на правата и должностите на граѓаните во одбрана го решаваат со донесување на дополнителни прописи и воведување на нови воени или цивилни обврски на граѓаните. Во земјите кои развиваат одбранбена доктрина и сметаат на долготрајна војна, т.е. чии доктрини се базираат повеќе на човечкиот отколку на техничкиот фактор на вооружената борба, резервниот состав на војската е носечкот дел кој ќе ја води оружената борба во случај на напад на земјата. Тесната база на обученост на граѓаните за воена армија која е резултат на професионализацијата не е многу погодна за овие земји. Поради тоа едно од клучните прашања во реформските програми на Министерствата за одбрана е изнаоѓањето на најсоодветен модел на резервен состав кој ќе биде соодветен на моделот на пополнување на вооружените сили но и на опасностите и ризиците за загрозување на мирот и безбедноста во одредена држава. Разлики во конципирањето на моделот на резервен состав секако дека постојат но речиси сите држави се единствени во поглед на неопходноста од негово постоење и притоа вложуваат напор и средства за достигнување на потребната големина, обученост и борбена подготвеност. Поради тоа целта на ова истражување е врз база на анализа на истражувачкиот материјал за реформските процеси во европските армии кои водат кон целосна професионализација, да се утврди влијанието врз промените во резервните состави.

Реформските процеси во европските армии

Во периодот на Студената војна, па се до самитот на НАТО во Прага, речиси сите европски земји главно имаа масовни армии базирани на регрутен принцип и наменети за одбрана на националните

територии. По 1990 година овие земји (а посебно централно - источните) се соочија со мошне голема администрација и воено - образовна структура за која се издвојуваше голем дел од буџетот за одбрана. Најголема пречка во реформскиот процес беше стариот персонален систем кој требаше да се трансформира во ефикасен, современ и транспарентен и во кој клучните места за носење промени и имплементација на планови треба да ги завземаат квалификувани кадри. Бидејќи современите армии се скапи, а професионалните уште скапи, земјите за да ги намалаат трошоците ги намалуваат своите армии, но со одреден баланс за спроведување на функцијата на национална одбрана. Од тука произлегува и нивната определба за членство во колективните системи за безбедност, а посебно во НАТО. Но тоа не го решава нивниот проблем, бидејќи за да влезат во западната алијанса, тие мора да се приспособат на нејзиниот одбранбен систем за што посиромашните мора да издвојуваат повеќе средства. Потребата да обезбедат сили за учество во НАТО – операциите, ги принудува да создаваат мали компетентни единици кои се многу скапи, па подготовките за членство во НАТО ја намалуваат нивната способност за самостојна одбрана. Дури и по влезот во НАТО државата мора да го надградува достигнатото ниво на интероперабилност, па и понатаму се потребни големи вложувања во одбраната. Така, на пример, Полскиот парламент и по приемот на Полска во НАТО во 1999 година усвоил план за одбрана 2005-2006 година, според кој требале да се издвојуваат најмалку 1.95% од буџетот за потребите на одбраната. Воениот рок бил намален на 9 месеци, а од 2004 година било планирано намалување на активниот состав на 141 500, од кои над 50% да бидат професионални војници. (Тодоров, 2001:21) До 2006 година Полска успеала да ги намали силите на 141.500, од кои 48.900 се воени обврзници во копнената војска, и мал дел воени обврзници сеуште има во морнарицата и воздушните сили. Тоа значи дека процентот на воени обврзници во вкупниот постојан состав изнесува 34,5% (без незначителниот број воени обврзници во морнарицата и воздухопловството). (ISS The military balance, 2005/06:86)

Во Швајцарија, која има завидни одбранбени капацитети, исто така во тек се реформи, согласно потребите на новото време. Реформите започнати во 2003 година и наречени „Армија за 21 век“ опфаќаат намалување на персоналот, намалување на вооружените сили од 355 000 на 199 000, се планираат повеќе професионални војници доброволци, а од 2010 година Швајцарија планира да има 1 600 војници доброволци за мировни операции. (ISS The military balance, 2005/06:86) Сепак, милицискиот систем и општата воена обврска

остануваат непроменети, а до 2006 година големината на вооружените сили на Швајцарија ја достигнала бројката од 214.300 персонал од кои 4.300 се во активниот, а 210.000 се во резервниот состав.

Русија која важи за воена сила во светски рамки има потешкотии во процесот на трансформацијата на вооружените сили. Иако сите видови на руските вооружени сили ѝ даваат поддршка на професионализацијата, државата тоа не може да си го дозволи бидејќи замената на регрути со професионалци е финансиски невозможна за краток период. Главното прашање во реформската програма на Министерството за одбрана на Русија е професионализација на Армијата и редуцирањето на регрутниот контингент. Високите офицери на Руската Армија изјавиле дека е мошне тешко да се намалат вооружените сили под нормалната цифра, која достигнува 1,2 милиони, без да се става безбедноста на државата во критична состојба. Ваквото мислење било во спротивност со аспирациите на министерот за одбрана Сергеј Иванов кој настојува да го продолжи и забрза процесот на професионализација. Според мислењето на Министерството за одбрана, мали се шансите да се достигне бројката од 150 000 војници по договор и намалување на траењето на служењето на воениот рок од две на една година. Покрај тоа, во моментов, бројот на доброволци за воена служба не ги задоволува годишните потреби заради реализирање на зацртаните цели. Кон крајот на 2004 година, во Московската воена област биле пријавени и примени 17% од потребниот број на професионални војници, во Северен Кавказ – 45%, а во областа Волга – Урал – 25%. Една од причините за неуспехот во пополнувањето на единиците со војници по договор е слабата платеност (5 – 6 000 рубљи просечна месечна плата за војниците кои служат во земјата, и 15 000 рубљи за оние кои се во конфликтните зони на заедницата на независните држави). Незадоволството е уште поголемо поради укинувањето на некои бенефиции, што беше дел од социјалните и економските реформи во 2005 година. Покрај проблемите поврзани со пополнувањето на единиците со професионални војници, Русија има сериозни проблеми со одбегнувањето на регрутацијата од страна на воените обврзници. Во октомври 2004 година биле регрутирани само 10% (176 000) од сите способни машки лица на возраст во која се врши регрутацијата, а голем број регрути биле оценети како физички и ментално неспособни за воена служба. Во пролетниот воен рок во 2005 година, околу 30% од регрутите биле оценети како неспособни за воена служба. На слабото одзив влијаат и тешките услови за живот на војниците во касарните. Во првата половина на 2005 година 126 војници извршиле самоубиство, а во јуни

98 војници починале како резултат на криминални дејствија или други инциденти во единиците, така што вкупниот број во првата половина на годината изнесува 445 војници, од кои за 10% причината за смртта е непозната. (Sipri, 2006: 156) И покрај овие и некои други проблеми, реформите во Руската Армија продолжуваат, посебно во елитните и во специјалните единици, како што се: 76-тата Падобранска дивизија во Ресков, 98-мата Падобранска дивизија во Иваново, 21-ви Падобрански батаљон во Јулјановск, Специјалната Мировна бригада и други.

Германија и Данска, иако сеуште не ја напуштаат воената обврска во целост, нивните воени структури повеќе наликуваат на професионални, отколку на масовни армии. Германија во рамките на трансформациониот план „Структура 2010“, планира да затвори 100 воени бази и да го намали персоналот до 250 000, а Данската команда за одбрана, подготви документ чија намена е да произведе помали сили за меѓународни мисии. Во Данска, од 21.800 припадници во активниот состав, 5.800 се регрути, додека останатите припадници се професионалци. Холандија ја трансформира структурата на своите вооружени сили за да ја подобри флексибилноста, оперативната ефикасност и спремноста за здружени / партнерски операции. (The military balance, 2005/06: 137)

Моделот на пополнување на мирновременскиот состав на војската во Франција е сличен на оној во останатите западно – европски држави. Дел од војската се пополнува со професионалци, а дел со воени обврзници. Воениот рок е скратен и трае 10 месеци. Врз основа на медицинските прегледи и психијатриските испитувања во регрутни центри, се обезбедува квалитетен избор на луѓе за исполнување на воената обврска, но и за доброволно повеќегодишно служење во вооружените сили по договор.

ЕУ и Италија организираа жандармерија за полициско дејствување надвор од областа и првата единица стартуваше во 2005 година. Италија исто така ја приспособува и воената структура и ги професионализира своите вооружени сили што ѝ овозможи редуцирање на одбранбените трошоци за 3,6%.

Системот на одбрана на Австрија се темели на моделот на селективна одбрана, чија суштина е потпирање на сопствените сили. Австриската армија има 39 000 припадници во активниот состав од кои 20 600 се регрути, а останатите се професионален кадар. Воениот рок се служи 6 месеци, а по неколку години имаат дополнителна обука во траење од еден месец по што стануваат припадници на народната војска „militia“ која е резервна компонента на австриската армија.

Балтичките држави Литванија, Латвија и Естонија на Истанбулскиот самит на НАТО во 2004 година станаа негови полноправни членки. Тие немаа можност да вршат трансформација на своите воени организации, бидејќи ги создаваа од почеток. И покрај тоа што издвојуваа просечно по 2% од својот бруто домашен производ за одбраната, во реални износи тие немаа доволно пари да потрошат за одбраната. Сепак, имаат економии со најголем економски пораст што значеше многу за одбраната. Естонија успеа да обезбеди мал, но високо - професионален и специјализиран персонал за потребите на НАТО. Таа нема намера да воспостави целосно професионална војска поради силното спротивставување на јавноста. Наспроти Естонија, Латвија и Литванија силно го искажуваа залагањето за професионализација на воените сили, што бара поголемо инвестирање во обуката. Исто така, Литванија за придонесот во НАТО, покрај механизираниот пешадиски баталјон кој е целосно интероперативен со НАТО, формира и „Бригада за реакција“ со целосни воени капацитети за поддршка.

Унгарија помина долг пат од 1990 година до приемот во НАТО. За тоа време, таа ја демократизира цивилната контрола над воените сили и ја едуцира војската да ги прифати и да ги разбере демократските норми и процедури: постигнување на неопходно ниво на правна, процедурална, техничка и човечка компатибилност на војската со НАТО; намалување на воената организација од 150 000 до 32 300 без сериозни социјали конфликти. Поради унгарското економско подобрување владата реши да ја укине воената обврска и да воспостави целосна професионализација на воената организација. (Славески, 2004:6)

Во последните години, вооружените сили на Романија преземаа комплексни активности за реконструкција и реорганизација. Новиот приод во реформите во одбраната го смени фокусот од традиционалната територијална одбрана во сили за брза реакција и колективна одбрана. Се очекува бројот на персоналот да не надмине 75 000 во активниот состав, (иако нивниот број во 2005 година изнесува 97.200), додека структуралните промени се однесуваат на редуцирање на стационараните сили и на постепено зголемување на можностите за учество во мисиите на НАТО.

Чешката Република ја укина воената обврска, а Словачка ја намали редовната војска од 9 на 6 месеци и изврши професионализација на својата армија. Како добар пример за трансформирање на новите НАТО – членки, Словачка имплементира серија реформи меѓу 2002 и 2010 година, кои се концентрирани прво на персоналот и

обуката, а потоа на осовременување на опремата до 2015 година. Направени се промени во структурата на чиновите кај Словачките вооружени сили и реформа на воздушните сили и структурите за поддршка. Развиена е и нова доктрина и достигната е и планираната бројка на персонал од 20 195 припадници во активниот состав. (ISS The military balance, 2005/06:96)

Словенија донесе соодветни правни основи за преминување кон професионална воена организација со доброволна резерва до 2010 година, како и укинување на воената обврска во мирновременски услови. Во октомври 2003 година и последната генерација регрути ги напушти касарните, а беше воведена можност за доброволно служење на воената обврска. Во 2010 година, за кога се планира целосно укинување на задолжителната резерва, целосниот состав на словенечката војска ќе се намали на 14 000 припадници на воениот состав и тоа, 8 000 професионални војници, а 6 000 припадници на доброволниот состав. На Словенија ѝ остануваат уште бројни реформи, но бидејќи нема голема армија, реформите поврзани со социјалните, економските и политичките проблеми се релативно мали. (Гризолт, 2004:21)

Бугарија во процесот на трансформација на својата воена организација до 2005 година ја намали армијата на 51 000 војници во активниот и 303.000 во резервниот состав. Оваа крупна реформа го апсорбираше најголемиот дел од буџетот за одбрана кој беше потребен за прераспоредување и обука на персоналот кој беше отпуштен од армијата. Во 2006 година Бугарија успеа драстично да ја намали својата воена сила, така што активниот состав сега брои 34.000, а резервниот 11.000 персонал. (Според МАКФАКС, Дневник, 2006:11)

Грција, како и другите членки на НАТО, врши реорганизација на армијата во правец на подобрување на квалитетот на опремата и вооружувањето. До 2003 година, Грција, иако е членка на НАТО, наместо намалување на вооружените сили бележи извесно зголемување. Така, во 2003 година АВС броел 177.600 припадници, што е за 18.300 луѓе повеќе во однос на 1993 година. Засега, Грција нема намера да ја укине воената обврска како начин на пополнување на армијата, а процентот на воени обврзници во вооружените сили е многу голем (од 163 000 припадници во активниот состав, 113 000 се регрути), и истиот изнесува 69%. Владата на Грција во октомври 2001 година промовираше намалување на активната вооружена сила до 2015 година и тоа од постоечките 13 на 9 активни дивизии.

Согласно глобалните проценки за опасностите и загрозувањата на државната заедница, во СР Југославија започнат е процес на

целосна трансформација на одбранбениот систем. Посебен акцент е ставен на значителното намалување на бројната големина на мирно-временскиот состав како и на усогласувањето на организацијата на МО и Генералштабот на војската со современи решенија кои се применуваат во европските држави. Со измените во законот за војска, воениот рок е намален на 9 месеци, а цивилното служење на 13 месеци. Од 65.300 припадници во активниот состав, 25 000 се регрути, што значи дека процесот на професионализација е во тек. (IISS The military balance, 2005/06:11)

Доктринарната определба за мала мобилна армија која ќе одговори на предизвиците во регионот, ограничените транзициони финансиски можности, определбата за влегување во НАТО и потребата од систем за поедноставно управување бараа нов концепт во изградбата на вооружените сили на Република Албанија. Со реформскиот процес „Објективна сила 2010“ беше прифатен западниот систем на организација на вооружените сили. Според новиот концепт, главна компонента и ударна сила на албанската армија е копнената војска во јачина од околу 16 000 војници. Таа е организирана во: бригада за брза реакција, батаљон специјални единици, батаљон воена полиција и инженерска бригада. Високата професионалност и мобилност на батаљонот специјални единици познат уште како „командо батаљон“, му овозможи да ја превземе улогата на ударна сила на албанските вооружени сили и да се наметне како лидер во процесот за создавање на високопрофесионална, добро обучена и НАТО – компатибилна Армија на Република Албанија. Од вкупниот број на припадници во активниот состав кој во 2003 година изнесува 27 000, 20 000 биле регрути, што укажува на тоа дека и во Република Албанија професионализацијата на вооружените сили е во тек.

До 2005 година бројот на персонал во АВС е уште повеќе намален и изнесува 21 500, а служењето на воениот рок трае 12 месеци. (IISS The military balance, 2005/06:107)

Димензионирања и модели на резервни состави во некои европски армии

Димензионирањето на резервниот состав има широк дијапазон и се движи од 0.03% во Франција до 4.77% во Норвешка, но во најголем број држави - членки на НАТО, тој е под 1% од вкупното население. (Пресметано според податоците од Military balance 2004-2005)

Со професионализацијата на армиите, разликите меѓу моделите на резервни состави сè повеќе се намалуваат и се бара модел кој ќе одговара на карактеристиките на новите типови на вооружени конфликти и можностите на државите (демографски и економски, пред сè). При тоа, треба да се води сметка, начинот на пополнувањето и оспособувањето на луѓето да обезбеди изградување на целосно организирана, добро опремена и бројно силна мирновременска војска која би можела да го спречи почетното напредување на агресорот, а би делувала и превентивно во спречувањето на агресорот од намерата да изврши агресија. Единиците кои се во воениот состав и во случај на мобилизација треба да се пополнуваат или дополнуваат, треба да имаат добро организирани мирновременски јадра за да може мобилизацијата да се изврши за што пократко време. Во државите – членки на НАТО, може да се воочи тенденцијата на намалување на вооружените сили (на активниот и на резервниот состав), но и на драстична промена на нивниот сооднос. Во повеќето анализирани, но и во други западноевропските држави, мирновременскиот состав учествува со повеќе од 50% во воениот состав на вооружените сили. Тоа е резултат на професионализацијата на армиите со што се изградуваат квантитативно и квалитативно силни мирновременски армии кои може да одговорат на секаков предизвик.

Резервниот состав е различно конструиран, но дури и државите кои од поодамна имаат чисто професионални армии, имаат добро организирана и подготвена резерва како флексибилна сила која ја подржува армијата таму каде е најмногу потребна. Тоа се повеќекомпонентни единици кои тренираат со активната војска со која работат како единствен интегриран тим. Во Велика Британија, на пример, покрај резервите на сите три вида во вооружените сили, постои и територијална армија која работи со доброволци, кои посетуваат минимум 27 дена тренинг годишно и подлежат на мобилизација во случај на потреба од операции на Армијата. Во состав на постоечката резерва или напоредно со неа Територијална одбрана имаат и други државо во Европа: копнената резерва на Португалија е организирана како Територијална одбрана, Белгија има Единици за територијална поддршка, резервата на Чешка е исто така организирана како Територијална одбрана, резервните сили на Франција се нарекуваат територијални одбранбени единици и друго. Во рамките на копнената, морнаричката и воздухопловната резерва постојат две категории резервисти: резервисти со понизок степен на борбена готовност кои се повикуваат по потреба, и активни резервисти кои се вклучени во постојаните резервни служби (Full Time Reserve Service) и кои се со

повисок степен на борбена готовност. Категоризацијата на резервистите е присутна и во други држави, а мора да се напомене и тоа дека во последно време се прави разлика меѓу термините резерва и резервна сила. Под воена резерва се подразбира воен персонал составен од посебно тренирани, реорганизирани сили кои оперираат на повик, заради замена на активните единици или нивни делови, поддршка на операциите кои ги водат оперативните групи, одбрана на одредени области и објекти, поддршка на единиците на ЦО во случај на природни катастрофи, поддршка или вклучување во хуманитарни акции и справување со други непредвидени ситуации. Персоналот кој ја сочинува воената резерва има почести тренинзи и обука заради одржување на борбената подготвеност која ќе овозможи брзо вклучување и акција во случај на потреба. Воената резервна сила е составена од повремени воен персонал и цивили кои се мобилизираат во случај на тотална војна или одбрана од агресија. Персоналот нема чести тренинзи, но сепак сочинуваат сила која е евидентирана, организирана и подготвена за војна. Специфичен тип на резервна сила е Домашната Гарда која се активира само во случај на агресија (Норвешка, Данска, Германија, Велика Британија, Шведска, Северна Ирска и други). Националната Гарда исто така е вид на резервна сила, но во некои држави е резерва на постоечката Национална Гарда (има активен и резервен состав). Националната воена гарда имаат: САД, Франција, Португалија, Чешка, Латвија, Литванија, Словачка, Грција и други држави во светот. Во некои од овие држави, таа е единствената резервна сила на Армијата (Латвија, Словачка). Старосната граница за служење во резервниот состав е различна и се движи од 35 (Холандија, Норвешка, Португалија) па сè до 50 години старост (Данска, Грција, Унгарија, Полска и други). Може да се забележи дека во државите кои своите армии ги професионализирале во целост или тоа планираат да го сторат во многу блиска иднина, старосната граница е пониска. Во државите пак, кои сеуште не ја укинале воената обврска и имаат голем обврзнички контингент за во резервниот состав, старосната граница е повисока.

Реформските процеси на АРМ и моделот на резервен состав

Со реформите, АРМ го напушти концептот на „народна одбранбена сила“ и се трансформира во современа, добро обучена и мотивирана професионална сила со еднакви шанси за сите, и која ќе може со сигурност да се справи со сегашните и идните закани за без-

бедноста на Република Македонија. Од АРМ се очекува да биде подготвена и оспособена за борба против терористи, да обезбедува одржување на мирот со нетипични воени процедури, политички и административни вештини, а не само со класична борба. Војниците на современата АРМ треба да располагаат со широк дијапазон на вештини и способности, да бидат флексибилни и со широка обука и образование. Резервниот состав треба да има помали сили со висок степен на готовност и лимитирани резервни сили со низок степен на готовност. Советниците на НАТО предвидуваа мала и нова реформирана Армија, но наместо предложениот шестилјаден армиски состав, компромисот се најде на 7 696 војници и старешини во активниот состав и транзиционен резервен состав од 4 850 лица или 0,25% од населението. Бројноста на Армијата произлегува од можностите на Македонија да издржува мала и ефективна армија која ќе биде во состојба да го брани интегритетот на земјата. Помала процентуална застапеност на население во резервниот состав од Република Македонија имаат Литванија, Чешка, Франција, Белгија и Португалија, а според последните податоци од МАКФАКС и Бугарија. Со оглед на можностите од загрозување на безбедноста на Македонија, оваа бројка е навистина мала и покрај ограничените можности на Републиката. Диспропорцијата помеѓу одбранбените потреби и можностите на државата не би смеела да биде причина за толку драстично намалување на резервниот состав. Сепак, проценката дека Република Македонија на подолг рок не е веќе под закана од конвенционална војна, а новите предизвици и закани за мирот бараат нов тип на Армија, сигурно влијаеле на определбата за мал резервен состав, бидејќи се претпоставува дека професионалниот активен состав може да одговори на новите опасности и ризици.

Согласно концептот за трансформација на резервните сили на АРМ, а во рамките на нивното прилагодување според стандардите и моделите на НАТО и ЕУ, во Предлог – законот за именување и дополнување на законот за одбрана од 2006 година се воведува нов концепт на служење во резервниот состав, т.е. нова категорија на воени обврзници кои службата во резервните сили би ја извршувале врз основа на договор склучен со Министерството за одбрана. Пополнувањето на резервните сили би се вршело по пат на јавен оглас согласно конкретните потреби на формацијата на Армијата. Исто така се планира намалување на резервниот состав и по приемот во НАТО се планира бројка од 1200 резервисти во резервниот состав.

Појдовна основа при изборот на модел на резервниот состав на Република Македонија е нејзината определба за мал резервен состав

сочинет од Ипомали сили со висок степен на готовност и лимитирани резервни сили со низок степен на готовност. На ваквата определба секако влијаеле бројни фактори меѓу кои и настојувањето да се изгради одбранбен систем компатибилен со системот на НАТО, националните особености на државата, економските можности на државата за одржување на Армијата (и на резервниот состав), големината и моделот на постојаниот состав на вооружените сили, стратеско-оперативните потреби на државата и други фактори. Сепак, изборот на модел на резервен состав главно е условен од зацртаниот модел и карактерот на вооружените сили и можностите за нарушување на безбедносната состојба во земјата. Република Македонија се определи за изградба на професионална армија, која претпоставува и резервен состав сочинет од персонал вклучен на доброволна основа.

Во документите на Министерството за одбрана стои оценката дека безбедносната состојба во Република Македонија е стабилна и нема опасности (за подолг рок) од конвенционална војна. Меѓутоа, безбедносната состојба е променлива категорија, посебно во окружување какво има Република Македонија. Покрај тоа, нарушувањето на националната безбедност не мора да биде причинето само од конвенционална војна, туку и од редица други дејствувања на организирани сили во државата или од надвор. Токму поради тоа, Република Македонија мора да има добро организиран резервен состав кој, во случај на потреба, би се мобилизирал за многу кратко време и лесно би се вклучил во активностите и операциите кои би се превзеле од страна на Армијата.

Тргувајќи од ова сознание, како и од искуствата во изградбата на резервниот состав во другите држави, може да се издвои модел на резервниот состав на АРМ кој најмногу би соодвествувал на состојбата, условите и определбите на Република Македонија во изградбата на вкупните вооружени сили.

Според овој модел, резервниот состав би се состоел од две компоненти:

1. Армиска резерва, со висок степен на борбената готовност, со јачина на бригада во состав на Здружената оперативна команда. Резервистите – припадници на Армиската резерва треба да се регрутираат на доброволна основа, со старосна граница до 45 години. Армиската резерва да биде интегрален дел на Армијата, дизајниран, способен и обучен така што ќе биде во можност да ја засили кога и да е потребно, да врши замена на единици или нејзини делови, да ги подржува операциите на оперативните трупи, да обезбедува и брани одредени стратески значајни области и објекти, да ги подржува едини-

ците на цивилна одбрана во случај на природни катастрофи или да се вклучува во други хуманитарни активности од национален интерес.

Армиската резерва треба да биде повеќекомпонентна единица во која ќе се обучуваат резервисти за сите единици на АРМ, со што ќе се создаде можност за замена на секоја единица кога е тоа потребно. Поради тоа, секоја одделна компонента, треба да тренира заедно со единицата каде би вршела замена или би давала поддршка. Обука-та би се состоела од 20 дена тренинг годишно од кои 14 дена непрекинати тренинг (камп) и три викенда распоредени во текот на годината. Цивилните професии на персоналот во Армиската резерва треба да бидат заштитени со закон за да може слободно да се јават во единицата секогаш кога ќе бидат повикани. За времето поминато во единиците треба да примат парична надокнада соодветна на работата која ја извршуваат, стручноста и компетентноста.

Во исто време, Армиската резерва треба да биде јадро на воената резерва која ќе биде втора компонента на Резервниот состав. Тоа значи дека во Армиската резерва треба да постои посебна служба одговорна за евиденција, обука, распоредување и планирање на мобилизацијата на воената резерва.

2. Воената резерва, со низок степен на борбена готовност, со јачина од две пешадиски бригади, составена од доброволци до 50 години старост кои имаат одслужен воен рок, (доброволно или како обврзници) и граѓани кои се евидентираат како резервен контингент поради тоа што исполнуваат одредени услови (мажи до 45 години старост, и одслужен воен рок или основна обука во траење од еден месец). Тоа значи дека евиденцијата на до сега постоечкиот резервен состав треба да продолжи, од нив да се одбираат луѓе кои ќе ја сочинуваат воената резерва, истите да бидат известени и да се врши повремена контрола на евиденцијата заради евентуална замена на персоналот. Цивилните професии на припадниците на воената резерва, исто така треба да бидат заштитени со закон, како би можеле да се јават во случај на повик. Поради укинувањето на воената обврска, со тек на времето може да се створи тесна база на обученост на граѓаните и тешкотии околу пополнувањето на воената резерва. За да се одбегне ваквата ситуација, од моментот кога Армијата ќе се соочи со ваков проблем, треба да се воведат едномесечна неопходна обука за граѓаните од одредена старосна група (20 до 30 годишна старост) од машки пол, кои потоа би можеле да се внесат во постоечката евиденција. Контрола на подготвеноста и обученоста на воената резерва треба да се врши етапно (не повеќе од еднаш годишно) и истата да биде повеќе во функција на контролата на евиденцијата. Најзначајно е да се создадат можности за брза мобилизација во случај на агреси-

ја и војна, за што најголемо значење има доброто планирање и организирање на мобилизацијата.

Измените поврзани со начинот и постапката околу пополнувањето на резервниот состав, се дадени во Законот за изменување и дополнување на Законот за одбрана од март 2006 година. Граѓаните кои ќе сакаат да служат во резервниот состав, ќе треба да склучат договор за ангажирање во резервните сили на Армијата, а нивната обврска ќе се извршува со учество на воени вежби и други форми на обука, учество во хуманитарни операции и мировни мисии надвор од територијата на Република Македонија, а во војна со извршување на определени воени должности. Пополнувањето на резервните сили ќе се врши по пат на јавен оглас кој го спроведува Министерството за одбрана во согласност со потребите на Генералштабот на Армијата. Постапката за прием на кандидати ќе ја спроведува комисија во состав од три члена која ја формира министерот за одбрана. Комисијата ќе треба да изготвува листа на кандидати, а изборот од предложената листа ќе го врши министерот за одбрана или од него овластено лице. Право на учество на јавниот оглас ќе имаат граѓаните кои го отслужиле воениот рок во Армијата, се државјани на Република Македонија и се здравствено способни. Лицата кои ќе бидат избрани склучуваат договор за ангажирање во резервните сили на Армијата за период од три години, со можност за негово продолжување, но најмногу до наполнување на 45 години живот. Пред склучување на договорот се вршат лекарски и други прегледи и психолошки испитувања заради утврдување на способноста на кандидатите, а на начин и постапка како и за граѓаните кои се пријавиле за доброволно служење на воениот рок. Ангажирањето на граѓаните во резервните сили на Армијата ќе се уредува со правилник што го донесува министерот за одбрана. Ангажираните граѓани во резервните сили ќе остваруваат право на плата во висина како и воените лица на служба во Армијата.

Граѓаните кои склучиле договор за ангажирање, за периодот кога не се ангажирани ќе остваруваат право на паричен надомест во висина од 10% од просечната плата по работник во Република Македонија објавена од Државниот завод за статистика.

Заклучок

Колективната одбрана против новите облици на загрозување на безбедноста во светот, ја наложи потребата од формирање на единици за брза интервенција, поголема мобилност на боиштето, обучен и опремен персонал за изведување на широк спектар на сценарија, како и логистичка самостојност. За да одговорот на новите предизвици, европските армии се соочија со длабоки реформи кои значат модернизирање и професионализација на цели армии или нивни одредени единици.

Настојувајќи да ги намалат трошоците, државите ги намалија своите армии, но со одреден баланс за спроведување на функцијата на национална одбрана. Потребата да создадат сили за учество на НАТО-операциите ги принуди да создаваат мали, компетентни единици кои се многу скапи. Поради тоа, подготовките за членство, па и самото членство во НАТО ја намалува нивната способност за самостојна одбрана.

Намалувањето на армиите не значи само намалување на активниот состав туку е уште поевидентно во резервниот состав чиј процент во вкупните вооружени сили е помалку од 50%. Сепак, речиси сите држави имаат добро организирана и подготвена резерва која ја поддржува армијата таму каде е најмногу потребна.

Со професионализацијата на армиите, разликите меѓу моделите на резервни состави сè повеќе се намалуваат и се бара модел кој ќе одговара на карактеристиките на новите типови на вооружени конфликти, соодветен на моделот на пополнување на вооружените сили ин а опасностите и ризиците за загрозување на мирот и безбедноста во одредена држава.

Тргувајќи од сознанијата добиени од претходната анализа на европските армии и специфичностите на територијата на Република Македонија и нејзиното опкружување, може да се издвои модел на резервен состав на АРМ кој би се состоел од армиска и воена резерва.

Реформираните европски армии и понатаму работат на подобрување на своите способности за да може во целост да одговараат на типовите воени организации кои денес се бараат и со кои ќе може да партиципираат во Алијансата заради поделба на улогите, ризиците и одговорностите.

ЛИТЕРАТУРА

- Bjorn, (1993), “Deference restructuring and Conversion in Post Cold war Europe”, Paper for the second conference of the European Peace Research Association, Budapest.
- Ванковска, Б., (1995) “Војската и демократијата”, Детска радост, Скопје.
- Giro di Martino, (1989), “Model nacionalne bezbednosti i odbrane”, IBP-4.
- Daniker, G., (1984), “The Swiss model of conventional defence”, Armed forces journal.
- Dumas,R., (1992), “Security and Defence of France”, NATO’s Sixteen nations.
- Enloe, S.,(1990), “Policija, vojska i etnicitet”, Globus,Zagreb.
- IISS The military balance (2005/06), London, 2005:
- Mirkovic, S., (1998)”Tezisi pravci razvoja OS na pragu 21 veka”, Vojno delo br.5.
- Rambaldi, E., (1990), “Modeli kopnenih vojski u svetu”, IBR-4.
- Тодоров А., (2001), Одбрана, Скопје.

Zorica SALTIROVSKA

PROFESIONALISATION OF THE EUROPEAN ARMIES*Summary*

Collective defence against the new forms of imperilment to the security in the world has impered the need of forming units for fast intervention, bigger mobility on the battlefield, trained and equipped personnel for performing a wider spectar of scenarios, as well as logistic independence. In order to be able to answer the new challenges, european armies have encountered deep reforms, meaning modernisation and profesionalisation of whole armies or their specific units. In endeavour to lower the expences, the contries have reduced their armies, but with certain balance for conveying the national defence function. The need for building forces which would participate in NATO-operations has forced them into creating small, but competent units which are utterly expensive. Therefore, the preparations for membership, as the membership itself, is diminishing their ability of independend defence. Reducing european armies is, in fact, reducing the number of soldiers (or abolishing the military obligation), and making the professional component augmented. The reformed european armies are continuously working on improving their abilities in order to fully correspond the diverse types of military organisations which are now required and with which they can participate in the Alliance because of dividing the parts, risks and responsibilities.

Keywords: PROFESIONALISATION, RESERVE FORCES, MODEL, DEFENCE POWER.